

Н. В. Осадча,
доктор економічних наук,

О. К. Котко,
м. Дніпропетровськ

ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Сталій інноваційний розвиток є однією з передумов ефективного розвитку національної економіки, гарантії безпеки, продуктивного використання, сировинної бази, людських ресурсів, інтелектуального потенціалу країни. Одним із інструментів впливу на інноваційний розвиток країни є вдала інноваційна політика держави, яка спроможна забезпечити максимально сприятливі умови для розвитку економіки, співпраці держави та бізнесу, а також отримати конкурентні переваги.

Для успішного розвитку країни, міжнародного співробітництва необхідно здійснювати поступову модернізацію економіки, яка повинна ґрунтуватися на впровадженні у виробництво досягнень науково-технічного прогресу з метою виготовлення продукції з інноваційним наповненням та конкурентоспроможної на зовнішньому і внутрішньому ринках. При цьому державну політику необхідно спрямувати на зміну структури економіки шляхом пріоритетного розвитку високотехнологічних виробництв, як основи переведення її на інноваційний шлях розвитку.

Необхідність модернізації економіки обумовлена впливом ряду як зовнішніх, так і внутрішніх чинників, серед найбільш потужних зовнішніх чинників необхідно враховувати той факт, що світовий ринок став глобальним. Глобалізаційні процеси обумовлюють необхідність відповідної орієнтації економіки і стратегії розвитку кожної країни, її участі у глобальному розподілі ресурсів та конкуренції. Перемагають у конкурентній боротьбі країни, що модернізують свою економіку та орієнтують діяльність підприємств на виготовлення продукції інноваційного характеру. Орієнтація економіки будь-якої країни у глобальному просторі повинна бути спрямована на зростання обсягів виготовлення такої продукції, що в свою чергу буде позитивно позначатися на якісних змінах в структурі валової та доданої вартості [1].

Проблемами пов'язаними з веденням інноваційної політики займалися такі вчені: О.І. Амоша, М.В. Гаман, В.М. Гєєць, В.І. Ляшенко Л.В. Лебедева, Ю.М. Бажаєв, А.С. Гальчинський, В. Семиноженко, Л.І. Федулова, Й.М. Петрович тощо.

Так, О.І. Амоша приділяв увагу питанням інвестиційної реструктуризації підприємств та економічним механізмам активізації інновацій на основі венчурного інвестування [2, с. 8].

В.І. Ляшенко, поштовх для економічного розвитку країни, бачить в створенні найбільш конкурентоздатних умов для інвестицій: податкових пільг (за досвідом Ірландії), інфраструктури, визначає етапи та проблеми модернізації економіки та ін. Для активізації підприємницької діяльності науковець пропонує формувати регуляторний режим як баланс стимулів та обмежень, який включає множини інтересів, політик, стратегій, стимулів, обмежень, алгоритмів (послідовність) операцій [3].

В.П. Соловйов у роботі розглядає вплив інноваційної інфраструктури на показники розвитку інноваційно орієнтованої економіки, особливу увагу приділяючи відмінностям практики створення суб'єктів інноваційної інфраструктури в західних країнах і країнах СНД [4]. Складові та етапи модернізації економіки України були визначені відомими науковцями Інституту економіки промисловості в роботі [5].

Вчені в сфері інноваційного розвитку здійснили ґрунтовну роботу щодо формування інноваційної політики України, але невирішеними залишились питання стосовно вдосконалення інструментів реалізації інноваційної політики в процесі модернізації промисловості.

Метою статті є аналіз засад формування інноваційної політики в Україні та визначення інструментів її зміни при модернізації економіки.

Результати дослідження. Однією із проблем зовнішньоекономічної діяльності України є те, що вона продовжує залишатися сировинною базою та імпортозалежною, не зважаючи на величезний ресурсний потенціал та наявні можливості. Актуальність даної теми полягає у виборі інноваційної політики держави, яка позитивно вплине на модернізацію промисловості і зможе підвищити конкурентоздатність країни на світовому ринку. Визначити пріоритетні напрямки інноваційної політики, які створять максимально сприятливі умови для модернізації промисловості.

Як відомо, державна інноваційна політика являє собою ряд заходів у сфері забезпечення інноваційної діяльності. Згідно статті 3 Закону України «Про інноваційну діяльність» головною метою державної інноваційної політики є «створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забез-

печення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції» [6].

Виходячи із вище зазначеної мети інноваційної політики, існує орієнтованість інноваційної політики, яка виникає залежно від існуючих умов та поставлених завдань. Таких напрямків виділяють чотири:

1. Інноваційна політика «технологічного поштовху» полягає в тому, що держава виступає головним учасником, який визначає основні пріоритети розвитку науки, техніки, спираючись на наявну сировинно-ресурсну базу та існуючі можливості. Результатами ведення інноваційної політики «технологічного поштовху» є державні програми, які на меті мають вирішити соціально-економічні, науково-технічні проблеми. Перевагами політики «технологічного поштовху» є зацікавленість як держави так і підприємств, що призводить до кращих результатів від впровадження інноваційних проєктів.

2. Інноваційна політика «ринкової орієнтації» ґрунтується на тому, що держава за даної політики відіграє другорядну роль, головним учасником являються безпосередньо суб'єкти господарської діяльності, які здійснюють інноваційну діяльність з власної ініціативи. Недоліком даної політики можна назвати короткотерміновість та не масштабність інноваційних проєктів, а також низький вплив на стан держави.

3. Інноваційна політика «соціальної орієнтації» націлена на залучення громадськості, як рушійної сили інноваційного розвитку. За допомогою ведення соціально орієнтованої політики, можна досягти максимального ефекту від впровадження інноваційних проєктів з урахуванням суспільної думки. Переважно використовується як другорядна політика.

4. Інноваційна політика націлена на зміни економічної структури господарського механізму. Сутність ведення політики, орієнтованої на зміни економічної структури господарського механізму полягає в тому, що передумовою ведення інноваційної політики є виникнення соціально-економічних проблем, які потребують нагального вирішення і досягти позитивного результату можна в максимально короткий термін за рахунок використання новітніх технологій та новацій.

Універсальною інноваційною політикою, є комбінація, зазначених політик, з пріоритетним розподілом галузей впровадження. Як відомо, модернізація являє собою процес переходу від традиційного суспільства до індустріального. Процес модернізації в першу чергу спрямований на трансформацію суспільного устрою. В нашому випадку, нас цікавитиме більше процес модернізації промисловості, як рушійної сили економічного розвитку держави.

Модернізація промисловості являє собою ряд прогресивних змін в області промисловості під впливом науково-технічного прогресу, що в кінцевому результаті призводить до отримання конкурентних переваг та підвищення продуктивності виробництва.

В умовах жорсткої конкуренції комфортно почуватися на ринку можна лише шляхом підвищення конкурентоспроможності продукції, яка може бути виготовлена в результаті застосування новітніх технологій і модернізації технічно-технологічної бази підприємств. Прискорення темпів модернізації економіки обумовлює необхідність визначення пріоритетів в її розвитку. Серед таких пріоритетів одним із найважливіших є модернізації виробництва та інфраструктури в усіх секторах національного господарства [1].

Проте не всі підприємства готові вкласти власні кошти в модернізацію підприємства. Станом на березень 2015 р. обсяг реалізованої промислової продукції становив 334662,9 млн грн у 2014 р. цей показник був 268252,2 млн грн, що говорить про збільшення обсягів реалізації, але індекс промислової продукції має протилежну динаміку. Найбільшу питому вагу в обсязі обсягу реалізованої продукції в 2014 р. займали: виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (21,3%), металургійне виробництво (19,3%), постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (18,2%), машинобудування (7,87%) виробництво готових металевих виробів (2%). Індекс промислової продукції за останні п'ять років має тенденцію до спаду (рис. 1).

У 2015 р. різко зменшився індекс промислової продукції в добувній промисловості, за рахунок зменшення об'ємів добування кам'яного та бурого вугілля, металевих руд, несуттєве зростання можна відмітити у виробництві переробної промисловості.

На рівень модернізації великий вплив має інноваційна активність підприємства та держави, яка являє собою цілеспрямовану діяльність суб'єктів підприємницької діяльності щодо конструювання, створення, освоєння й виробництва якісно нових видів техніки, предметів праці, об'єктів інтелектуальної власності (патентів, ліцензій та ін.), технологій, а також впровадження досконаліших форм організації праці й управління виробництвом [8].

Інноваційна активність підприємств, що займаються інноваційною діяльністю здійснюється в таких напрямках: дослідження і розробки, внутрішні та зовнішні НДР, придбання зовнішніх знань, підготовка виробництва для впровадження інновацій, придбання машин, обладнання та програмного забезпечення тощо. Слід зазначити той негативний факт, що інноваційна активність на промислових підприємствах низька та має тенденцію до зниження у 2012-2015 рр. (рис. 2).

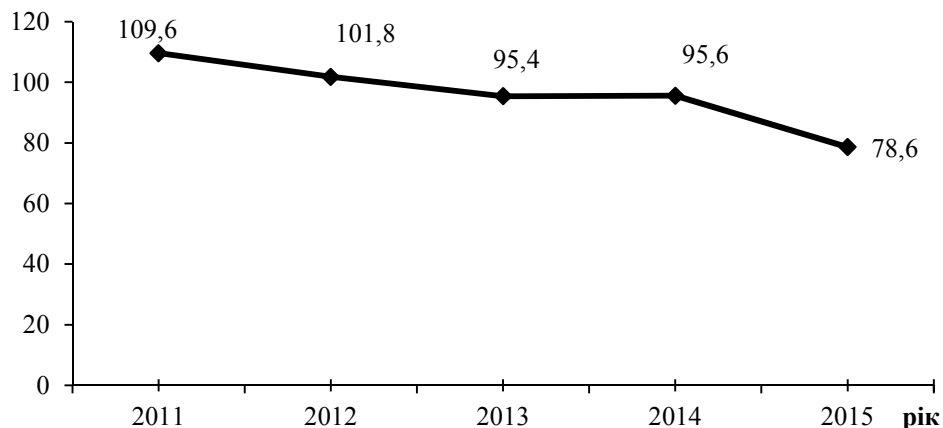

Рис. 1. Індекс промислової продукції 2011-2015 рр., % (складено авторами за даними [7])

Рис. 2. Впровадження інновацій на промислових підприємствах (складено авторами за даними [7])

Впровадження інновацій на промислових підприємствах здійснюється через впровадження нових технологічних процесів, маловідходних ресурсозберігаючих технологій, освоєння виробництва інноваційних видів продукції та інноваційних продуктів за новими видами техніки.

За період з 2010 по 2013 р. найактивніша інноваційна активність спостерігається в 2012 р. Промислові підприємства переважно віддають перевагу впровадженню нових технологічних процесів та запуском у виробництво інноваційної продукції. Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності продовжують залишатися власні підприємства, найменша кількість інвестицій надходить від іноземних інвесторів (рис. 3).

Основними стримуючими факторами виробництва промислових підприємств є фінансові обмеження, нестача сировини, матеріалів, нестача робо-

чої сили, недостатній попит, за останні три роки відбулось посилення впливу зазначених факторів. Слід зазначити, що інноваційна політика повинна включати дії спрямовані на створення максимально сприятливих умов для модернізації промислових підприємств.

На сьогодні, в Україні склалась модель експортоорієнтованого адаптивного розвитку промисловості, яка характеризується переважанням слабо диверсифікованого низькотехнологічного виробництва і спонукає країну пристосовуватись до потреб світового ринку в межах наявних внутрішніх можливостей та поточних конкурентних переваг. Ефективність такої моделі ставиться під сумнів надмірною прив'язкою до світової кон'юнктури та відсутністю механізмів протистояння негативним зовнішнім впливам [9, с. 3].

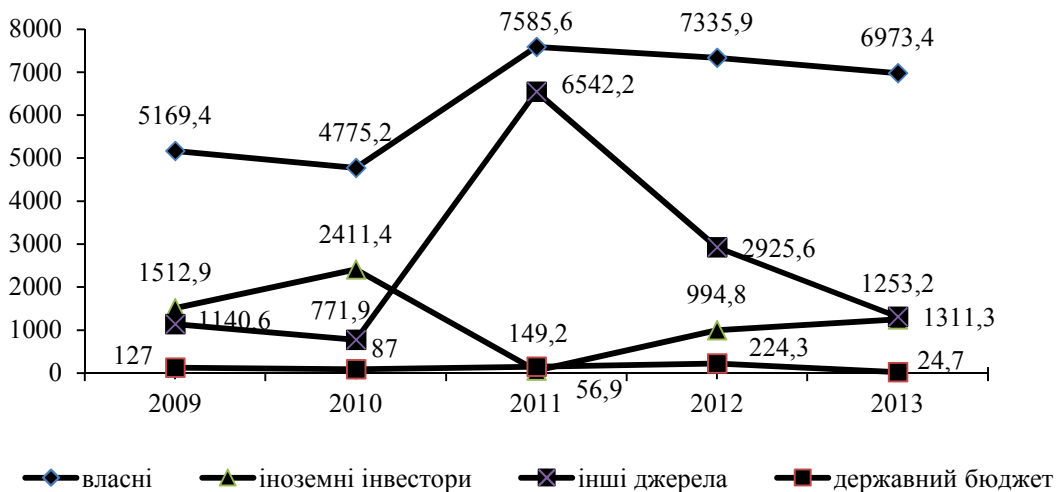

Рис. 3. Фінансування інноваційної діяльності в Україні, млн грн (складено авторами за даними [7])

Основною проблемою для інноваційного розвитку є невідповідність складових інноваційної системи потребам розвитку економіки. Для промисловості основною проблемою залишається переоснащення виробництва на нове, так як більшість підприємств продовжують працювати на застарілому обладнанні, яке має низьку продуктивність праці.

Інноваційна політика в сучасних умовах деградації економіки повинна формуватися з урахуванням ситуації спаду, бути націленою на підвищення конкурентоздатності продукції вітчизняного виробництва, розвиток інновацій, формування мережі наукових парків, створення та розвиток індустріальних парків. Для цього необхідно переглянути національне законодавство щодо інноваційної діяльності, наукових та індустріальних парків в напрямі створення стимулів для активізації інноваційної активності, залучення інвестицій. Варто чітко прописати алгоритм створення мережі науко-індустріальних парків, правила їх функціонування та закріпити це законодавчою нормою. Необхідно також сформувати систему обмежень щодо можливості створення неефективних систем, зловживанням державною фінансовою підтримкою.

Інноваційна політика включає методи прямого та непрямого впливу. До прямих методів належать: надання кредитів на пільгових умовах підприємствам і організаціям, що здійснюють наукові розробки; безоплатна передача або надання на пільгових умовах державного майна та земельних ділянок для організації інноваційних підприємств; створення наукової інфраструктури в регіонах; в рамках більшості урядових відомств існують різноманітні програми, спрямовані на підвищення інноваційної активності бізнесу; створення спеціальних науково-технічних зон із режимом інноваційно-інвестиційної діяльності. До непрямих належать: податкові пільги та інвестиції, що здійснюються в інноваційну сферу; розвиток науки та системи вищої освіти; законодавчі норми, які стимулюють науководослідну ак-

тивність [9]. Для модернізації промисловості України у сучасний період доцільно використовувати систему заходів, яка є розповсюдженою у більшості країн, які мають досвід прогресивних економічних реформ (Польща, Чехія, Угорщина). До комплексу заходів щодо підвищення інноваційної активності промисловості України в сучасний період доцільно віднести:

1. Розширення функціональних обов'язків Департаменту інноваційної діяльності та трансферу технологій щодо моніторингу інновацій та новітніх технологій в сфері промисловості. В наслідок моніторингу повинен відбуватися пошук оптимальних варіантів впровадження інновацій в галузі, які потребують суттєвих змін. В рамках співпраці з науково-дослідними установами та промисловими підприємствами варто налагодити роботу в напрямку виявлення проблем промислових підприємств та пошуку шляхів вирішення існуючих проблем.

2. Впровадження інструментів регіонального управління процесами підтримки та застосування інновацій в промисловості. Органи місцевої влади повинні надавати консультативні послуги щодо створення бізнес-моделей інноваційним підприємствам з метою залучення інвестицій та здійснювати стратегічне програмування науково-промислової та інноваційної політики. Регіональна інноваційна політика має бути націлена на раціональне використання існуючих ресурсів з урахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів, створення інноваційної екосистеми.

3. Структурна перебудова промисловості. Як відомо, існує декілька типів промислової політики. Наприклад, для країн Азії є характерним вихід на світовий ринок продукції, яка не потребує великих інвестицій, є неметалоємкою, виробництво якої характеризується традиційними промислами та використанням дешевої робочої сили. Для країн Америки та Західної Європи є характерним розвиток наукоємних галузей, маючи великий промисловий потенціал у машинобудуванні, виробництві засобів

зв'язку, хімічній промисловості, у сфері управління та надання послуг. Третій тип країн є своєрідним сировинним придатком для інших країн, так як експортує сировину й імпортує готову продукцію. Модернізація економіки України передбачає перехід до наукоємного виробництва, розвитку імпортозаміщення та експортоорієнтованих підприємств.

4. Розвиток промислового аутсорсингу. За рахунок раціонального вибору промислової організації провайдеру аутсорсингових послуг на умовах проведення тендеру, промислова організація повинна намагатися дотримуватись таких принципів, як інноваційність, оптимізація витрат, взаємовигідність, економічна доцільність, економія часу тощо. Необхідно також створити регіональні центри субконтрактації, які б змогли надавати промисловим підприємствам послуги у напрямку пошуку партнерів з виробничою кооперації, розробляти та впроваджувати системи менеджменту відповідно до міжнародних стандартів, підвищуючи конкурентоспроможність та консультувати підприємства щодо державної підтримки.

Висновок. Модернізація промисловості України повинна здійснюватися в напрямі переорієнтації економіки з добувних галузей на галузі переробної промисловості. Розвиток добувної промисловості можна здійснювати за рахунок створення мультифункціональних індустріальних парків, в межах яких інноваційний продукт формувався б в замкнутому циклі, а ресурси використовувалися б в повному обсязі. Розвиток промислового аутсорсингу, впровадження інструментів регіонального управління процесами підтримки та застосування інновацій в промисловості, структурна перебудова промисловості в напрямі розвитку та підтримки інноваційних проєктів створить сприятливі умови для залучення інвестицій та поступового виходу країни з кризового стану.

Література

1. **Петрович Й.М.** Модернізація промислових підприємств, як передумова їх ефективного розвитку [Електронний ресурс] / Й.М. Петрович. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/16326/1/138_Petrovich_249_250_Modern_Problems.pdf. 2. **Амоша О.І.** Організаційно-економічний механізм активізації інноваційної діяльності в Україні / О.І. Амоша // Економіка промисловості. – 2005. – № 5. – С. 15-21. 3. **Ляшенко В.И.** Финансово-регуляторные режимы стимулирования экономического развития: введение в экономическую режимологию: монографія / В.И. Ляшенко; НАН України, Ин-т економіки пром-сти. – Донецьк, 2012. – 370 с. 4. **Соловйов В.П.** Инновационная инфраструктура как фактор социальной адаптации к условиям технологического развития / В.П. Соловйов // Инновации. – 2012. – № 5 (163). – С. 27-30. 5. **Перший етап модернізації економіки України: досвід та проблеми:** моногр. / О.М. Алимов, О.І. Амоша та ін.; за заг. ред. В.І. Ляшенка; ІЕП НАН України, КПУ. – Запоріжжя:

КПУ, 2014. – 798 с. 6. **Закон** України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1563-17>. 7. **Статистична інформація** [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 8. **Економічна енциклопедія:** У 3-х т. – Т. 1 / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с. 9. **Промислова політика** як чинник післякризового відновлення економіки України: аналітична доповідь / Національний інститут стратегічних досліджень; за ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2012. – 41 с. 10. **Чучіна І.М.** Інноваційно-інвестиційна політика України в умовах ринкової економіки / І.М. Чучіна, М.Ю. Приз // Вісник КДУ імені Михайла Остроградського. Частина 1. – 2010. – № 2(61). – С. 165-168.

Осадча Н. В., Котко О. К. Інноваційна політика в умовах модернізації промисловості України

У статті проаналізовано основні показники інноваційної діяльності промислових підприємств, досліджено основні методи ведення інноваційної політики та запропоновано заходи щодо покращення інноваційної політики України в умовах модернізації промислових підприємств держави.

Ключові слова: інноваційна політика, промисловість, індекс промислової продукції, інноваційна активність.

Осадчая Н. В., Котко О. К. Инновационная политика в условиях модернизации промышленности Украины

В статье проанализированы основные показатели инновационной деятельности промышленных предприятий, исследованы основные методы ведения инновационной политики и предложены меры по улучшению инновационной политики Украины в условиях модернизации промышленных предприятий страны.

Ключевые слова: инновационная политика, промышленность, индекс промышленной продукции, инновационная активность.

Osadcha N. V., Kotko O. K. Innovative Policy in the Contexts of Modernization of Ukrainian Industry

The article presents results of analysis of the main figures of innovative activities of industrial enterprises of State Statistics Service of Ukraine. The article examines the main methods of conducting innovation policy. The authors propose measures of improving the innovative policy of Ukraine under the modernization of the industrial enterprises in the country.

Keywords: innovative policy, industry, index of industrial products, innovative activity.

Стаття надійшла до редакції 10.03.2015
Прийнято до друку 09.04.2015